mavęs XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje ir turėtų būti istorinio parterio žiedą juosusio kelio danga.

Šurfe 16, 38 cm gylyje atidengtas 7–12 cm storio suplūkto grunto sluoksnis, kurį sudarė maišytas žvyras su pilka žeme. Po juo buvo 12 cm storio supiltinis statybinių griuvenų ir pilkos žemės sluoksnis. Abu sluoksniai sudarė parterio žiedą juosusio kelio dangą. Greičiausiai jie vienalaikiai ir datuojami XIX a. pabaiga – XX a. pradžia.

Žvalgomųjų tyrimų metu Šiaulių dvaro sodyboje aptikti XVII a. II puse – XX a. I puse datuojami kultūriniai sluoksniai, kuriuose buvo daug archeologinių radinių – buitinio stiklo ir keramikos šukių, plokštinių bei puodyninių koklių fragmentų, XVII ir XIX a. monetų, švininių šratų, grifelių (rašiklių), šaunamojo ginklo titnaginės spynos titnagų, kaltinių vinių ir kitokių geležinių dirbinių, gyvūnų kaulų. Iš viso surinkti 1443 archeologiniai radiniai, kurie saugomi ŠAM.

The Building Complex of Šiauliai Manor

In 2017, a field survey was conducted on the grounds of the Šiauliai Manor park. At this time, 16 1–4.5 m^2 test pits (a total of 37.5 m^2) were excavated at the sites of planned park paths and of suspected hard surfaces. The remains of former structures dating to the second half of the 17th–first half of the 18th century and the second half of the 18th century were recorded in two test pits (2 and 3) (Fig. 1). The sites of former manor park paths dating to the late 19th–early 20th centuries were discovered in test pits 8, 9, 13, and 14. A total of 1443 archaeological finds dating to the second half of the 17th–first half of the 20th century were collected during the investigation (Figs. 2–4).

Ignas Sadauskas

Radvilų rūmai Puškarnioje

2017 m. gegužės – 2018 m. balandžio mėnesiais APC dviem etapais atliko tyrimus sklypuose Radvilų g. 7, 11, Tilto g. 9, 11 ir Žygimantų g. 3, Vilniuje, kuriuose numatyta įgyvendinti šiuos sklypus apimančio kvartalo užstatymo ir konversijos sprendinius. Tirta vieta patenka į buvusią istorinę Radvilų rezidencijos Puškarnioje teritoriją bei į Jono Juozapo Tiškevičiaus rūmų (UK 1087) teritoriją.

Kvartalas, šiuo metu ribojamas Radvilų, Žygimantų, T. Vrublevskio ir Tilto gatvių, viduramžiais priklausė Lukiškių priemiesčiui. Nuo XVI a. I pusės teritorija aplink Šv. Jurgio bažnyčią ir karmelitų vienuolyną buvo vadinama Puškarnia (*Puszkarnia*), nes joje nuo seno buvo liejamos patrankos ir gyveno įvairūs amatininkai bei meistrai. Tuo metu į aplinkinę teritoriją buvo perkeltos karališkosios arklidės bei kiti didžiojo kunigaikščio dvarui priklausę ūkiniai pastatai. Šioje vietovėje arčiau Neries upės nuo XV a. pabaigos savo valdas turėjo LDK lauko etmonas Jurgis Radvila. XVI a. viduryje jau minimi Vilniaus kaštelionio rūmai – Radvilų rūmai prie Neries. Į R nuo jų buvo dideli žuvivaisos tvenkiniai, o į V – Kiškų valdos. Antrą kartą rūmai paminėti 1599 m. Kristupo Radvilos Perkūno testamente. Jame jie apibūdinti kaip mūrinių pastatų kompleksas. XVII a. pradžioje greičiausiai Kristupas Radvila Jaunasis perstatė rūmus ir išplėtė teritoriją aplink juos. Rūmai buvo mūriniai, puošnūs, 3 aukštų, vieningo italų manierizmo stiliaus, su masyviu cilindriniu bokštu rūmų PR kampe (1 pav.). Teritorijoje taip pat buvo arklidės, svirnas, varykla (*bravoras*), kiti ūkiniai pastatai, itališko tipo sodas ir gėlynais apsupti 4 tvenkiniai. Visas dvaras buvo

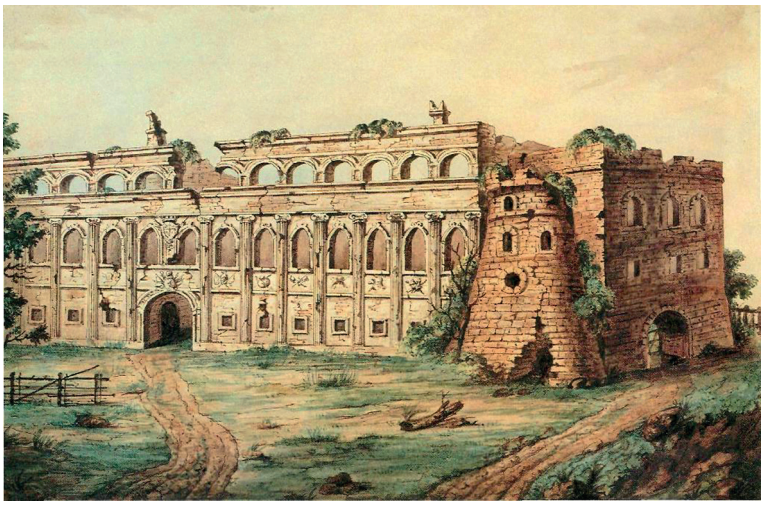

1 pav. Apgriuvę Radvilų rūmai XVIII a. pabaigoje. 1835 m. J. Šolmos piešinys pagal P. Rosio piešinį.

Fig. 1. The ruins of the Radvila palace in the late 18th century. An 1835 drawing by J. Šolma after a drawing by P. Rosis.

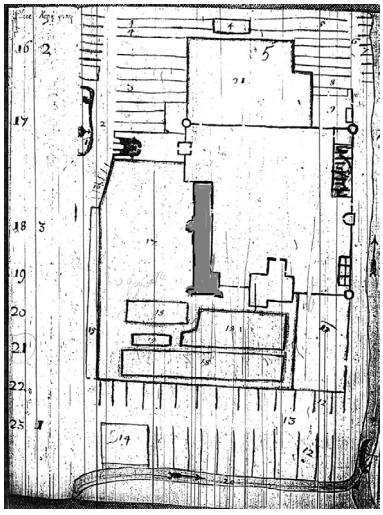

2 pav. Apie 1694 m. Radvilų rezidencijos planas su pilkai pažymėtu rūmų pastatu.

Fig. 2. A plan of the Radvila family residence circa 1694 with the palace building marked in grey.

apjuostas gynybinėmis (?) sienomis su bokštais kampuose bei dvejais vartais (2 pav.). Rūmai ir kiti dvaro pastatai smarkiai nukentėjo per 1655–1661 m. karą su Maskva. Po karo rūmai nebuvo atstatyti ir po truputį nyko, nors juose iki XVII a. pabaigos dar gyveno sargas. 1705 m. apleisti rūmai sudegė. XVIII a. dvaro teritorija atskirais sklypais išparduota ir išnuomota miestiečiams (3 pav.). Iki 1811 m. visus dvaro sklypus supirko Liudvikas Abramovičius ir juos užstatė. Viename iš sklypų tuo metu veikė medienos parduotuvė. 1829 m. Radvilų rūmų griuvėsiai parduoti kaip statybinė medžiaga. Teritorijos Š dalyje 1863 m. Ignotas Karabinovičius pasistatė reprezentacinį namą. 1891 m. šią valdą nusipirko Jonas Juozapas Tiškevičius ir rekonstravo pastatą pristatydamas oranžeriją. Teritorijos centrinėje dalyje 1899 m. pastatyta dviejų aukštų ligoninė ir ūkinis pastatas. Ji rekonstruota 1910 m., pristatant 3 aukštų priestatą. Dar kartą rekonstrukcija atlikta 1937–1938 m. Teritorijos vaizdas smarkiai pakito po 1977 m. ligoninę praplėtus.

Iki šiol minima teritorija tirta 2012 m. L. Girlevičius atliko žvalgomuosius tyrimus

rengiant šios teritorijos detalųjį planą. Tyrimų metu užfiksuotas 1,2–2,5 m storio kultūrinis sluoksnis (iš viso 105 m^2), kurio apatiniai horizontai datuoti (XIV?) XV–XVII a., atidengtos XIX–XX a. čia stovėjusių mūrinių pastatų liekanos, XVII a. I puse datuojami Radvilų rūmų grindų ir krosnies fragmentai (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 465–472).

Tyrimai vyko dviem etapais, ištirtas bendras 1568,2 m^2 plotas. 2017 m. gegužės–spalio mėnesiais pirmuoju detaliųjų tyrimų etapu įvairiose tiriamos teritorijos vietose ištirta 12 perkasų (1–12), iš viso 823,7 m^2 plotas. Užfiksuotas 1,1–3,5 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio chronologija apima XV/XVI–XXI a. pradžią. Teritorijos centrinėje dalyje daugelyje vietų kultūrinio sluoksnio horizontai suardyti tiesiant inžinerinius tinklus ir statant esamus pastatus. Nustatyta, kad intensyviausias kultūrinis sluoksnis susiformavęs šio kvartalo centrinėje ir dalinai Š dalyse. Perkasose 1–4 ir 6–12 apatiniai kultūrinio sluoksnio horizontai, datuojami XVI–XIX a. I puse, susiformavo gyvuojant, nykstant Radvilų rezidencijai ir griaunant čia stovėjusius rūmus bei kitus dvaro pastatus. Perkasose 1, 7 ir 9 po kultūrinio sluoksnio horizontais, siejamais su Radvilų rezidencijos laikotarpiu, fiksuoti ankstyvesni neintensyvūs XV/XVI a. datuojami sluoksniai – tikėtina, kad tai buvęs pirminis šios vietovės žemės paviršius.

Teritorijos centrinėje ir P dalyse tirtose perkasose 4–6 ir 8 inžinerinių tinklų trasų perkasimuose rasta pavienių žmogaus kaulų. Perkasose 4 ir 5 atidengti bei užfiksuoti 5 griautiniai kapai. Palaidojimai atidengti 1,5–1,9 m gylyje. Mirusieji laidoti mediniuose lentiniuose karstuose, orientuotuose netaisyklingai V–R kryptimi. Įkapių rasta tik kape 2 – tai masyvios batų pasagėlės. Atlikus palaikų iš kapų antropologinę analizę, nustatyta, kad ištirtuose plotuose buvo palaidoti 5 asmenys (4 vyrai ir 1 nenustatytos lyties individas). Pavieniai kaulai iš suardytų palaidojimų priklausė ne mažiau kaip 5 asmenims. Kapai preliminariai datuotini XVIII–XIX a., tikėtina, kad yra iš istoriniuose šaltiniuose nepaminėtų ir istoriniuose planuose nepažymėtų kapinių.

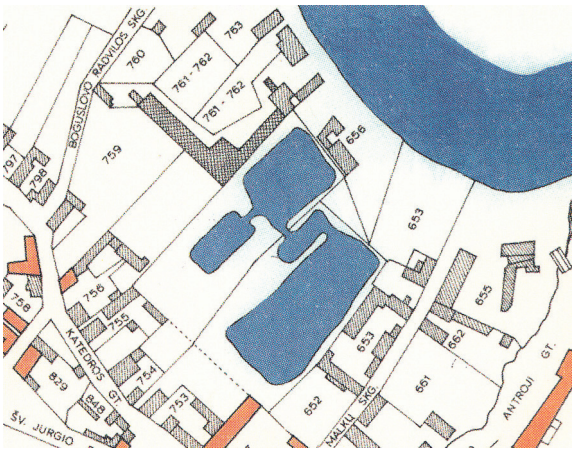

3 pav. Buvusi Radvilų rezidencijos teritorija 1808 m. K. Grunerto plane.

Fig. 3. The former grounds of the Radvila residence in the 1808 plan of K. Grunertas.

Teritorijos V ir Š dalyse tirtose perkasose 3, 9 ir 12 atidengti mūrinio užstatymo fragmentai, datuojami XIX a. pabaiga – XX a. viduriu. Tikėtina, kad tai buvusių ligoninės ūkinių mūrinių pastatų, nugriautų jau po II Pasaulinio karo, fragmentai. Perkasoje 9 po intensyviu Radvilų rūmų griuvenų sluoksniu 0,8–1 m gylyje atidengtas gerai išlikęs Radvilų rūmų pirmo aukšto patalpos plytų grindinys, datuojamas pačia XVII a. pradžia. Jo tęsinys aptiktas 2012 m. tirtose perkasose 3–4.

Pirmame etape taip pat atlikti žvalgomieji tyrimai greta Jono Juozapo Tiškevičiaus rūmų projektuojamo priestato vietoje. Buvo ištirti 2 šurfai (1–2), iš viso 8,6 m^2 plotas, užfiksuotas 0,7–1,2 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio

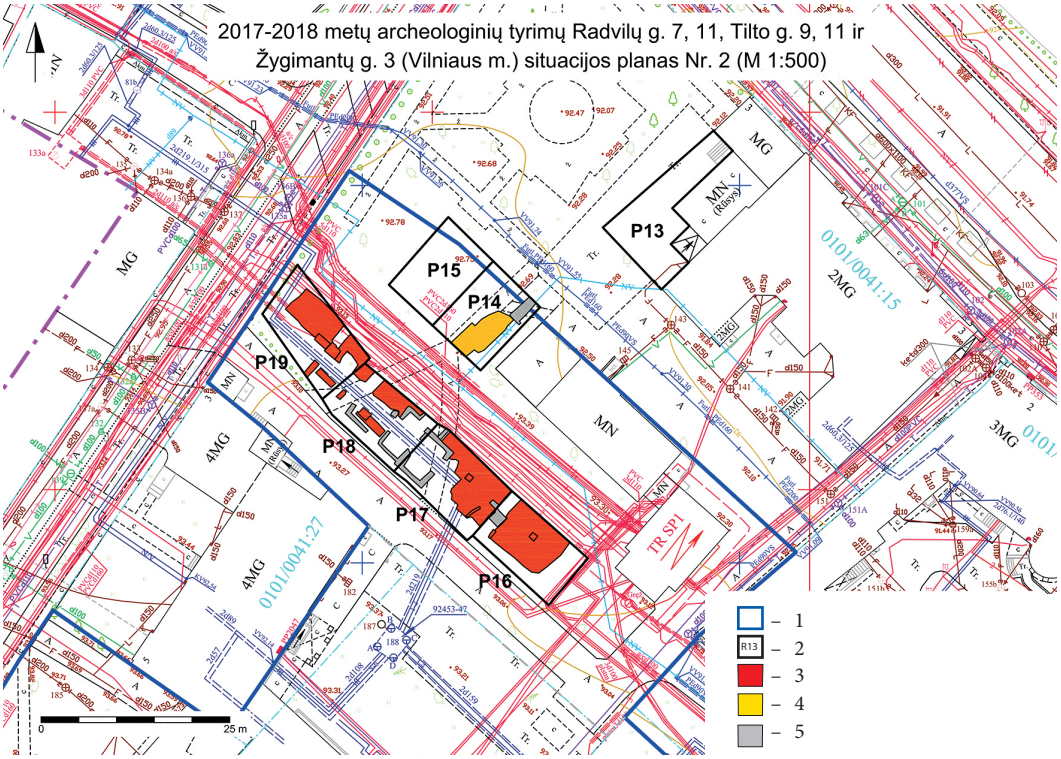

4 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – numatoma naujos statybos (rekonstravimo) teritorija; 2 – ištirta perkasa ir jos numeris; 3 – atidengti Radvilų rūmų fragmentai; 4 – atidengti XVII a. I pusės grindinio fragmentai; 5 – atidengti XIX a. II pusės – XX a. I pusės mūrų fragmentai. I. Sadausko brėž.

Fig. 4. Situation plan of the investigation: 1 – foreseen area of new construction (reconstruction); 2 – excavated trench and its number; 3 – unearthed Radvila palace fragments; 4 – unearthed fragments of paving from the first half of the 17th century; 5 – unearthed fragments of masonry walls from the second half of the 19th–first half of the 20th century.

chronologija apima XIX–XX a. Radvilų dvaro laikotarpio pėdsakų nerasta.

2017 m. gruodį – 2018 m. balandį vykusiu antruoju etapu tiriamos teritorijos Š dalyje, kur 2012 m. ir pirmo etapo tyrimų metu aptikta Radvilų rūmų fragmentų, ištirtos 7 perkasos (13–19), iš viso 735,9 m² plotas. Užfiksuotas 0,6–2,4 m storio XV–XXI a. pradžios kultūrinis sluoksnis. Perkasose 13, 16–19 kai kur kultūrinio sluoksnio horizontai suardyti atliekant ankstesnius inžinerinių tinklų tiesimo darbus. Greta Jono Juozapo Tiškevičiaus rūmų tirtoje perkasoje 13 užfiksuotas beveik ištisas kultūrinis sluoksnis, susiformavęs XIX–XX a. Įžemyje atidengti 7 įgilinti objektai – ūkinės duobės. Objektai 5 ir 6 pagal juose aptiktus radinius datuojami XVII a., likusieji – XIX a. II puse ir vėlesniu laikotarpiu. Perkasose 14–19 apatiniai kultūrinio sluoksnio horizontai, datuojami XVI–XIX a. I puse, susiformavo Radvilų rezidencijos gyvavimo, nykimo ir čia stovėjusių rūmų griovimo metu. Perkasose 14–15 ir 18 po

kultūrinio sluoksnio horizontais, siejamais su Radvilų rūmų laikotarpiu, fiksuoti ankstyvesni neintensyvūs XV–XVI a. datuojami sluoksniai – tikėtina, kad tai buvęs pirminis šios vietovės žemės paviršius.

Perkasose 14 ir 16–18 atidengti mūrinio užstatymo fragmentai, datuojami XIX a. pabaiga – XX a. viduriu (4 pav.). Jie išmūryti Radvilų rūmų vietoje, taip kai kur suardant rūmų liekanas. Tikėtina, kad tai buvusių Raudonojo Kryžiaus ligoninės ir Tiškevičiaus rūmų ūkinių mūrinių pastatų fragmentai, nugriauti jau po II Pasaulinio karo.

Perkasoje 14 po viršutiniais sluoksniais 1,1–1,2 m gylyje atidengti smulkių akmenų grindinio ar kelio fragmentai, datuojami XVII a. I puse (4 pav.). Tikėtina, kad šis grindinys ar kelias buvo išgrįstas Radvilų rezidencijos vidiniame kieme.

Perkasose 16–19 po intensyviu Radvilų rūmų griuvenų sluoksniu, 0,8–1,4 m gylyje atidengti minimų rūmų fragmentai (4 pav.). Tyrimų metu perkasose 16 ir 19 aptikti ankstyvesnių šioje vietoje stovėjusių rūmų pamatų likučiai, datuojami XVI a. pradžia. Visose likusiose minimose perkasose aptikta pačioje XVII a. pradžioje statytų vietomis apardytų rūmų pirmo aukšto fragmentų – pamatų, sienų pertvarų, dviejų krosnių ir kolonų apatinių dalių bei plytų grindinys (5 pav.). Nustatyta, kad rūmų pirmame aukšte buvo bent 4 ar 5 ūkinės paskirties vidaus patalpos. Atsižvelgus į aptiktų pamatų likučius, tikėtina, kad rūmų pamatai buvo arkiniai. Pagal stratigrafijos duomenis konstatuota, kad rūmų išorinės ir vidinės pertvarinės sienos buvo visiškai išardytos XIX a. I pusėje. Tyrimai parodė, kad aptiktų rūmų fragmentai tęsiasi už ištirtų plotų ribų Š ir ŠR kryptimis.

Tyrimų metu surinkta didelė archeologinių radinių kolekcija – tai XV–XX a. buitinės keramikos šukės, stiklo dirbiniai, XV–XVIII a. neglazūruotų bei dengtų įvairiaspalve glazūra

5 pav. Perkasoje 19 atidengti Radvilų rūmų fragmentai. I. Sadausko nuotr.

Fig. 5. Radvila palace fragments unearthed in trench 19.

0 10 cm

6 pav. XVII a. pradžios ornamentuota smiltainio detalė (kolona). A. Kalinausko nuotr.

Fig. 6. An early 17th-century carved sandstone element (column).

0 3 cm

7 pav. Monetos: 1 – 1740 m. Anos Ivanovnos denga; 2 – 1782 m. Frydricho II 1/24 talerio; 3 – 1513 m. Žygimanto Senojo 1/2 grašio; 4 – 1622 m. Zigmanto III Vazos 1,5 grašio nominalo monetos. A. Kalinausko nuotr.

Fig. 7. Coins: 1 – a 1740 Anna Ivanovna denga; 2 – a 1782 Friedrich II 1/24 thaler; 3 – a 1513 Sigismund I the Old halfgroat; 4 – a 1622 Sigismund III Vasa threehalfgroat.

dubeninių, kampinių, karnizinių, lovinių, plokštinių ir puodyninių koklių fragmentai, iš kurių nemaža dalis puošti Radviloms būdingais motyvais, statybinių medžiagų ir dekoro detalių fragmentai, iš kurių išsiskyrė rūmų išorinį fasadą puošusi ornamentuota smiltainio detalė (kolona) (6 pav.). Iš aptiktų metalo dirbinių išsiskyrė XVI–XVII a. papuošalų fragmentai, stalo įrankiai, žirgo aprangos bei pakinktų dalys, XVII–XIX a. sagos ir artilerijos sviediniai. Taip pat rasta nemažai įvairių XVII–XIX a. molinių ornamentuotų pypkių fragmentų. Taip pat rasta 61 XVI–XX a. moneta (7 pav.). Iš viso suinventorinta 4270 archeologinių radinių, kurie perduoti LNM.

The Radvila Manor in Puškarnia

During 2017–2018, an investigation (19 trenches and 2 test pits, a total of 1568.2 m^2) was conducted in two stages in the Vilnius quarter encompassing the plots at Radvilų St. 7, 11, Tilto St. 9, 11, and Žygimantų St. 3 (Figs. 1–3). A Radvila family palace stood at this site during the 16th–early 19th centuries. A 0.6–3.5 m thick, 15th–early 21st-century cultural layer was recorded. Five inhumations that should be dated to the 18th–19th centuries were discovered in trenches 4–5, fragments of a late 19th–mid-20th-century masonry structure in trenches 3, 9, 12, 14, and 16–18, fragments of first half–mid-17th-century fine stone paving or a driveway from the Radvila residence's inner courtyard in trench 14, and Radvila palace fragments: foundations, partition walls, the bases of columns and two stoves, and brick paving (Fig. 4) in trenches 9 and 16–19. It was determined that the palace's ground floor had at least 4 or 5 utility rooms. The palace fragments date to the early 16th–early 17th centuries (Fig. 5). A large number of 15th–20th-century finds were collected (Figs. 6, 7).